

Augsburg, 23. August 1570

An Eusebius Episcopius

Druck: Demosthenes, Basel 1572, VI, S. 201f.

HIERONYMI WOLFII AD EUSEBIVM
 EPISCOPIVM, INDVSTRIVM ET MAGNIFICVM TYPO-
 graphum, in varias lectiones Demosthenicas
 PRAEFATIO.

Institutum tuum, uiro bono et docto, et tuo quoque cognomine dignum (quod παρὸ τὸ ἐπισκοπεῖν fieri scis) non modò multos et magnificos autores: sed et ornatè et emendatè, cum accuratis indicibus, eosdem in publicum edendi, magnopere probo: tibiqüe et fructuosum et laudi sempiternae fore confido. Inter quos Demosthenicum hoc opus: propter summam utriusque oratoris autoritatem: non postremas esse laturum, consentaneum est. Quò libentius etiam rectae uoluntati tuae, et D. Theodori Zvvingeri acerrimo iudicio: pellegendo et conferendo et excerptendo Luteciano Demosthene: morem gessi, quamuis et perpetuis laboribus fessus, et uarijs morbis penè confectus. Ac quod ad Vlpianum attinet: Morellius non malam nauauit operam: eumqüe nobis et auctiorem et paulò correctiorem exhibuit: cuius editionem in exprimendo sequaris licebit: coniecturis tamen etiam nostris (si uidebitur) alicubi adhibitis. Scholia quoque, etsi pleraque non magni momenti, quibus longè plura (fortassis et meliora) è Lexicographis colligi possent, equidem non rejcio: uereor tamen, ne qui me rideant, qui istiusmodi λεπτολογήματα, conuersione mea dignatus sim: eoqüe magis, quòd in declaratione uerborum: cum utriusque linguae, in etymologijs, deriuationibus, significationibus: in translatijs, synonymis, contrarijs, constructionibus: in alijs compluribus diuersa ratio sit: ineptiae et nugae inanes uitari uix possunt. Nam Graeca ex altero latere sita, Latinis admiscere: quamuis aequè ineptum, tamen alicubi uitare non licuit: quòd Scholiastes iste, quisquis fuit, saepe nimium diffusus lectorum ingenij, elementarios pueros docendos suscepisse potius uidetur, quàm eloquentiae Demosthenicae candidatos. Sed, utut sit, ego nihil ab ullo editum in hoc opere, praeterire uolui: cum non ignorem, ea quae plerique uiri docti pro nihilo ducunt, à quodam non postremae notae professore, magno cum supercilie et ostentatione exquisitae diligentiae ac doctrinae pro suggesto (!) fuisse decantata, uel deplorata potius ac elatrata: ut fuit ἐμπαθῆς ille homuncio, et quamuis penè edentulus, mordacissimus, et in canina facundia (qua nimis petulanter et in me et in alios et me et se longè doctiores et clariores uiros inuectus est) exercitatissimus: et cum lippus esset, in perspiciendis omnium scriptorum erroribus et uitijs, acutissimus. Qui quidem rectè sibi cauit, quòd nihil in publicum edidit: μή τι πάθῃ τὸ κ' ἔρεξε· δίκητ' ιθεῖα γένηται. Sed ille ualeat cum suis asseclis et imitatoribus: nos caepa, bonis auibus prosequamur. Vlpianum igitur, ut dixi, pellegisse non poenitet. In ipso autem Demosthene conferendo, haud scio an operaeprecium fecerimus. Nam coniecturae nostrae οὐκ ἄσκοπα τοξεύουσαι, Aldino, duobus Heruagianis, Feliciano, Manutiano, Pannonio, Augustano Demostheni adhibitae, καὶ ἐπίκρισις, ἀπὸ μεγάλης φρονήσεως, καὶ ἐμπειρίας πολυχρονίου γενομένη (εἰ καὶ φορτικώτερον τοῦτ' εἶναι τισι δόξει τῶν βασκανόντων) interposita, id praestitisse uidentur, ut acutus et eruditus lector, alia exemplaria uel expressa uel manuscripta non magnopere sit desideratus. Curatum enim est diligenter, ut et orthographica errata uel alioqui deprauata tollerentur: et confusa distinguerentur: neque quicquam, quod ad rem pertineret, praetermitteretur. Itaque, si quid apud te mea ualet autoritas, mi Episcopi: sequēris eos codices, qui manu mea emendati sunt, et sub Cal[endas] Ianuarias ad te missi: asteriscis tamen omnibus repudiatis, qui librum magis

deformant, quām lectorem adiuuant. Qui si ita ignauus est et socors, ut annotationes nostras in locis suspectis et dubijs consulere grauetur: non asteriscis, sed obeliscis erit excitandus. Pauculas tamen clausulas, quae ex Luteciano et Augustano codice accesserunt, suis locis contextui facilē inseres et Graeco et Latino. Has enim conuerti: caeteras uarietates Graecē tantūm notaui: alicubi tamen censura addita. Quòd si spacium et tempus datum fuissest: συμπάσας τὰς πολυπλόκους ἀναγνώσεις, ordine ipsarum orationum et distinctione seruata, contulissest: superuacaneas (in diuersis enim libris eadem saepe exstant) resecuissest: retentis tantum aut necessarijs, aut non omnino respuendis: cuiusmodi sunt τὰ συνώνυμα καὶ ισοδυναμοῦντα. Nunc, cum trimestri non amplius spacio tantum opus, unā cum Isocrate Graecolatino, proximis nondinis edito, inter uarias occupationes alias, pellegendum fuerit: malui τὴν κράμβην δεκάκις παραθεῖναι ἢ μηδάπαξ. Nam superuacanea facilius auferuntur, quām praetermissa supplentur. Ac uarias lectiones omnium editionum consignatas habes: quarum numeros, si folijs impressionis tuae accommodari nequierint, praetermittendos censeo: lectoremqüe monendum ex ipsa serie orationum et locorum, quòd quaeque nota pertineat, facilē deprehendi. Obsopoei Castigationes integras excudi placet, ijsqüe ordine subijci Lutecianas et Augustanas: nisi fortè isthic habeas uirum doctum et acri in Graecis iudicio praeditum, qui id efficiat, quod ego, temporis angustijs exclusus, non uolens praetermisi. Agnosco enim et in hoc opere fortunam meam: quae subinde aut aliquid turbarum dat, ocium speranti: aut adiumenta rei accuratē conficienda surripit. Nam primūm ne diu optata, et ualetudini meae perquām necessaria quiete, paucos hosce, qui restant, uitae meae dies fruerer: oportuit Luteciam nunc demum párere, quod integrum Zodiacum annorum parturijt. Neque id factum reprehendo: de quo gratiam habemus omnibus ijs, qui aliquid operaे ac studij ad id contulerunt: sed fatum meum narro: καὶ τοι οὐχὶ τῇ τετράδι, ἀλλὰ μετὰ τὴν πανσέληνον διαμέτρησιν γενόμενος. Deinde si ad manum habuissest exempla Demosthenis et Vlpiani à me correcta: facilius et consignare, et suis locis inserere omnia potuissest. Nunc uerendum est, ne quaedam aut transponantur, aut inculcentur saepius, aut detrahantur. Quae solicitude ita me angit: ut ipse Basileam irem, cauendae istiusmodi confusionis ergò: nisi et seruitute et imbecillitate corporis: quod, hoc tempore, nec pedestre iter, nec uectationem ferre potest: impedirer. Tua tamen solertia et cura, perspecta in caeteris meis lucubrationibus, non parum me recreat. Quòd si D. Zvvingerus Amphitheatro suo παγκοσμίῳ καὶ ἀειμήστῳ minus occupatus esset: is unus οὐ μόνον ιητρὸς, ἀλλὰ καὶ φιλόσοφος ἀνὴρ, πολλῶν ἀντάξιος ἄλλων, omni me cura liberaret. Sed cum nefas sit, grauiores illius occupationes, καὶ φιλοσοφωτέρας οὖσας, τοῖς ρήτορεύμασι τοῖς ἡμετέροις interpellare: si uel ipse ea quae ex Luteciano et Augustano codice excerpta sunt, pellegeris, uel, ab alio non indocto pellegenda curaris: facilē apparebit, quid, et quo loco, uel Demostheni uel Vlpiano sit inserendum: quid omittendum. Si uerò per alia negocia nec ipse praestare haec potueris, nec hominem idoneum nactus fueris: neminem tam ingratum, tamqüe iniquum fore puto, qui non potius candidē probet, ea quae dedimus, quām quae, necessitate coacti, praetermisimus, importunius requirat. Et ut existant tales (sunt enim qui metere uelint, ubi non seuerunt: et ea exigant quae non dederunt: et ad suum arbitrium fieri et dici oportere omnia, somnient) his unum illud responsum uolo: οὐ φροντὶς ἵπποκλείδῃ. Quanto enim supercilio illi me accusarint: tanto ego eos animo contemnere decreui: μέγα τῆς συκοφαντίας ἀλεξιφάρμακον πάλαι παρεσκευασμένος, τὸ ἀφροντιστεῖν τῶν ἐκ παρουσίας, μᾶλλον δὲ ἔμφύτου βασκανίας, τὰ μὲν ἡμέτερα διαβαλλόντων, οὐδὲν δὲ τούτων βέλτιον ἐκ τῆς ιδίας πουλυμαθημοσύνης ἥς οὐ κενεώτερον ἄλλο προφερόντων, καὶ ἐπιδεικνυντων. Atque haec de Vlpiano, de Scholijs, de ipso Demosthene dicta, hoc loco sufficient. De uarietate tamen tanta, tamqüe multiplici codicum, ut de ueritate lectionis penè desperari queat: paulò pluribus agendum est. Ac primūm statuendum, eruditos scriptores, cum lucubrationes suas publicarent, in singulis sententijs uno quodam certo eloquendi genere, non pluribus ac diuersis, esse usos: eoqüe, quod aptissimum et elegantissimum, ex magna et ampla uerborum copia selectum, iudicarent. Non igitur tanta diuersitas ab ipsis librorum autoribus, sed ab eorundem corruptoribus

proficiscitur, siue librarijs, siue criticis, siue scholiastis: quorum hi postremi non tam sua, quam desribentium culpa, mutationibus germanae scripturae occasionem dederunt. Glosmata (!) enim: eaque aut in diuersis libris diuersa, aut in eodem uaria: siue marginibus, siue supern*े* uersibus addita, saepe in contextum irrepserunt, locoque mouerunt ueteres, ut ita dicam, colonos. Sic alia pro alijs substituta, necessaria praetermissa, superuacanea inculcata, elegans et numerosa structura peruersa est saepenumerò. In quo genere multum peccatur ab ijs, qui memoria potius quam oculis in describendo utuntur: sententiam animis complectentes, eandemque suo modo efferentes, et uerbis et ordine uerborum neglectis. Cum autem bibliopolae ueteres mancipijs uterentur: è quibus unus aliquis pronunciaret, quae reliqui scriberent: si uel dictator ille parum commodè et distinctè est locutus, uel è scribis aliqui, aut surdastri, aut fortuito strepitu ac tumulto perturbati fuerunt: quis alios alia scripsisse miretur? Accessit insolens quoddam καλλιγραφίας καὶ τῆς διὰ σημείων τινῶν συντομίας studium: nihilò melius quam ipsa κακογραφία. Vtraque enim τὸ εὐανάγνωστον (qui omnis scripturae finis praecipuus est: ut orationis τὸ εὐκατάληπτον καὶ εὐήκοον) impedijt: cum eosdem characteres et ductus et notas compendiarias alij aliter, pro sua quisque intelligentia et perspicientia, legerent. Itaque τὰ ἐκ τοῦ δυσαναγνώστου παροράματα non pauciores mutationes, quam ai παρακοαὶ pepererunt. Nam de libris aut mutilatis, aut uetustate, et casu quopiam corruptis, aut à blattis et tineis erosionis, atramento etiam exolescente, καὶ ἔξιτηλα τὰ γράμματα exhibente, quorsum attinet dicere? Iam librariorum inscritia, incuria, perfidia cui nota non est? Quae μεταπλασμῶν genera non crebrò occurrunt? Omnia certè plena uideas προσθέσεων καὶ ἀφαιρέσων· ἐπενθέσεων καὶ συγκοπῶν· παραγωγῶν καὶ ἀποκοπῶν· ἀντιστοιχιῶν καὶ μεταθέσεων, ἐν αἷς καὶ αἱ ἐκτάσεις, καὶ αἱ συστολαὶ ἐμπειριέχονται· διαιρέσεών τε καὶ συναιρέσεων, καὶ οὐ συλλαβῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ λέξεων· ἅς οἱ μὲν ἀπολύτως, οἱ δὲ ὑφὲν γράφουσι συναλοιφῶντε καὶ ἐκθλίψεων. Nec desunt ὑπερβατὰ, ἀναστροφαὶ, διακοπαὶ, συγχύσεις, ὕστερα πρότερα· nec ἐκλείψεις καὶ πλεονασμοὶ, καὶ ἄρυθμα καὶ κακοσύνθετα· nec ἀντιπτώσεις καὶ ἀντιμέρειαι, καὶ ἐναλλαγαὶ προθέσεων, ἄρθρων, συνδεσμῶν, ἀντωνυμιῶν, ἐπιρήματων, συγκριτικῶν, γενῶν, ἀριθμῶν, εἰδῶν, σχημάτων, χρόνων, διαθέσεων, ἐγκλίσεων, πνευμάτων, τονῶν, παθῶν, συντάξεων: omnium denique eorum, quae Grammatici Graeci ἐπόμενα, Latini accidentia partium orationis appellant, et reliquarum praceptionum, quae orationem, aut obseruatae, planam ac perspicuam reddunt: aut neglectae, obscurant et deformant. Huiusmodi mutationum tanta multitudo uel in uno Demosthene occurrit: ut, si quis ocio abundet, nec ingenio careat, et eruditione polleat: λεξικὸν σφαλμάτων ἐπανορθωτικὸν confidere posse uideatur: et in salebrosis, obscuris, dubijs, impeditis locis aliorum etiam autorum, non tam quid scriptum sit, quam quid scribendum fuerit, è dictione scriptoris, è ratione Grammatica, è sententia et constructione, temeritate remota, diuinare. Nos autem alijs nunc rebus utilioribus, aut saltem magis nobis necessarijs, uacaturi: pauca quaedam, nullo ordine, ut occurent, uelut specimen proferamus: quae ad certa genera, quae modò exposita sunt, facile referentur. Sumamus igitur haec: καὶ ταῦτ’ αὐτοῦ καταμαρτυροῦντος πράξειν φησί. Legendum esse καταμαρτυρεῖν τὰς πράξεις me sententia docuit, et erroris animaduersio ἐκ τοῦ ὑφ’ ἐν καὶ τῆς ἀντιστοιχίας, ut et alia plurima saepe destitutum quindecim codicum auxilio. Διενεγκεῖν· δεῖ ἐνεγκεῖν· πέντε καὶ δέκα τάλαντα τοὺς πεντεκαιδεκατάλαντιαίους οἴκους: Sic πεντεκαιδεκαναίᾳ· ut causidicae ac potius sycophanticae artis uno uerbo apud Aristophanem descriptio, στρεψοδικοπανουργία. Ὡς ἀνδρες ἀθηναῖοι, alij, ὡς ἀθηναῖοι, alij, ἀθηναῖοι, utraque uoce praecedente omissa. ὅτι θεοκρίνης ὄφείλει· θεοκρίνην ὄφείλειν. ἀλώοις· ἀλῷ οἶς. ὧν ἔνεστιν· ὧν ἔν ἐστιν. ὑπόλογον· ὑπὸ λόγον. γεγραμμένα· γράμματα. θεσμοθετοῦντα· θεσμοθέτην. ἀφείς· ἀφ’ ἥς. παιδὸς· ἀπαιδὸς. ἀποθεν· ἀπωθεν. γράμματι· πράγματι. ταῦτα· πάντα. Haec uidentur εἶναι τῆς παρακοῆς, è soni similitudine. ἀληθὲς· ἀκριβὲς. τ’ ἀληθὲς· τ’ ἀκριβὲς. ἥφανισεν· ἐξήλειψεν. ὅποιας· οἵας. τιμωρίας· κολάσεις. ἥλικον· ὅσον. Haec Synonymorum permutatio scholijs debetur. πάντα, ὅσα· ἀπανθ’ ὅσα. κατέγνωτε· κατεγνώκατε. ἥδεσαν· ἔδεισαν. ἐξαλήλιπται· ἐξήλειπται. διακεκριμένον· διακεχριμένον. ἐνεχείρησε· ἐνεχείρισε. εἰπὼν· ὑπειπὼν. ἀναγκαζομένους· συναναγκαζομένους. ἔνα· μὴ ἔνα. τὰ

ἐκ τά τε ἐκ παρακατατιθεμένων παρακατατίθεσθαι. αὐτὸς οὗτος οἰκουμένας οἰκονομούμενας, κρατεῖν κροτεῖν. παρ' ὑμῖν παρ' ὑμῶν. ἐγγέγραπτο· ἐνεγέγραπτο. ἄδικος ἀνάδικος. ἄδικεῖν ἀντιδικεῖν, ἀνταδικεῖν. ἔξαιτήσομεν οὓς: ἔξαιτησομένους. διοικῆσαι. διοικίσαι. αὐτὸν αὐτὸν. ρήτωρ ὁ ρήτωρ. Sed modus sit rei propè infinitae: quam priuato quisque studio: ex ijs, quae et à nobis, et ab alijs notata sunt: obseruet. At, inquies, quis in tanta uarietate ueram lectionem deprehendet? Alicubi fortasse nemo: ἵσων γε τῶν ψήφων γενομένων quoties et uerborum eadem uis est: et ratio sententiae atque Syntaxeos constat: et non dissimilis est numerorum concinnitudo. Vbi uerò aliis codex ad haec propius accedit, aliis ab ijsdem recedit longius: quis dubitet uter utri sit praferendus? Atque haec mea adiumenta fuerunt in ijs autoribus interpretandis, quorum aut singulos tantū, aut plures consentientes codices habui: neque conjecturas meas, quae et rationem Grammaticam, et sententiae ueritatem, et dictionem autoris sollicitè consequantur: atque diuturnum in Graecis literis (in quibus aetatem consumpsi) usum et iudicium, cum multis cariosis exemplis (etsi hoc inuidis et imperitis arroganter dictum uidebitur) commutare uellem. Neque hoc à me temerè iactari, docere poterunt Isocrates, Plutarchus, Epictetus, Suidas, Byzantina historia, Scholia Ptolemaei, Vlpianus, alia complura, et hic ipse Demosthenes: quem non pluribus locis tot, tam diuersa exempla, quām diuinationes nostrae, καὶ γνώμῃ ἐπιτυχῇς correxerunt. Ea autem ut addantur, quae à librarijs non deprauata, sed τρωϊκῷ τινὶ πηδήματι omnino praetermissa fuerunt: quaequē non nisi libri integri subsidio restitui possunt (quae perpaucā quidem sunt) non est ab homine postulandum. Illud uerò, mi Episcopi, et optandum est, et opera pro uirili danda, ne operae tuae, quae nos tantis laboribus emendauiimus, per inscitiam et incuriam denuo corrumpant atque deprauenent. Quod absit, ut fiat cum utriusque nostrū iniuria atque infamia, et iusta inscriptionis criminatione. Neque uerò fiet, te uigilante, καὶ ἐπισκοποῦντος ut soles: qui multis egregijs uoluminibus editis, fidem tuam atque industriam omnibus candidè iudicantibus approbasti. Vale. Augustae Vindelicorum, XXIII. Augusti: quo die typographicis scriptionibus confectis, onus Aetna grauius excussisse, et è dura seruitute, aureae LIBERTATI restitutus esse mihi uideor: Anni M. D. LXX.